

Lærerveiledning til ***Jeg som aldri har kjent menn*** **av Jacqueline Harpman**

Mål med opplegget:

Å vekke elevenes interesse for skjønnlitteratur:

- ✓ gjennom at elevene utforsker teksten
- ✓ gjennom at elevene setter ord på sin personlige leseopplevelse
- ✓ gjennom at elevene diskuterer temaer som tas opp i teksten og får innsikt i andre menneskers tanker og livsbetingelser
- ✓ gjennom at elevene reflekterer kritisk over tekstenes påvirkningskraft og troverdighet, og opptre etisk og reflektert i kommunikasjon med andre
- ✓ gjennom at elevene bruker skjønnlitterære tekster som inspirasjon og modell for egne tekster

Før lesing

Jeg som aldri har kjent menn er en dystopisk roman fra 1995 som har fått fornyet liv på #BookTok de siste årene. Boka kom for første gang på norsk i år. Romanens jeg-person er ei navnløs tenåringsjente som har vokst opp i fangenskap sammen med førti voksne kvinner. Ingen av dem er moren hennes, og hun husker ingenting annet enn livet i fengsel.

Forslag til klassesamtale:

- Hva er en dystopi?
- Hvilke assosiasjoner får dere til sjangeren?
- Hvilke andre bøker, filmer eller spill i denne sjangeren kjenner dere til?

- Forestill dere at dere skulle være fanget ti år i en bunkers uten vinduer. Hva tror dere at dere ville savnet? Tenk på både store og viktige ting, men også små og uviktige ting i hverdagen som det vil være rart å leve uten.
- Forestill dere at dere hadde vokst opp på et slikt sted. Hvilke ting er det man ikke får muligheten til å erfare?

De andre kvinnene i *Jeg som aldri har kjent menn* kaller hovedpersonen for Veslejenta og omtaler henne som klokka si, for det eneste som forteller dem at tida går, er at hun vokser. Etter hvert lærer hun seg også å telle tida, og på den måten blir hun som en faktisk klokke. Hun kan telle sekunder, minutter og timer selv når hun sover.

- Hvordan ville livet sett ut hvis dere ikke hadde kontroll på tida?
- Hvorfor er det viktig å vite om det er dag eller natt?
- Kan det være fordeler ved å ikke vite?

Kvinnene i romanen blir passet på og holdt i live av et lite antall mannlige voktere, men de snakker aldri til dem. Hovedpersonen forstår at mennene er annerledes, men får ikke hjelp av de andre kvinnene til å forstå hvordan.

- Hva tenker dere at hovedpersonen går glipp av når hun aldri får snakke med en mann?
- Hvilke grunnleggende ting er det hun ikke vet når hun ikke kjenner til kjønnsforskjellene?
- Kan det være fordeler ved å ikke vite?

Underveis

Utdraget inneholder mange ulike reaksjoner på det som skjer. Understrek de ulike følelsene som blir beskrevet mens du leser.

Etter lesing

I makkerpar/læringspar:

- Hva får dere vite om jeg-personen i dette utdraget? Hva får dere vite om relasjonen hennes til de andre kvinnene?
- Hvorfor tror dere at jeg-personen er den eneste som ikke har et navn? Hva gjør det med leserens opplevelse av hovedpersonen?
- Se på de følelsene dere har understreket. Hvordan og hvorfor reagerer hovedpersonen og de eldre kvinnene forskjellig på det som skjer?
- Hvilke følelser skapte utdraget i deg? Hvorfor?
- Midtveis i utdraget tenker jeg-personen «Kanskje venner man seg aldri til det fremmedartede hvis man en gang har hatt en forståelig hverdag. Sånne ting kan jeg bare gjette meg til, jeg som bare har kjent det absurde.» Hvor viktig er det for dere at dere forstår hverdagen deres? Hvis dere hadde vært hovedpersonen ville dere ha ønsket å finne ut hvor dere var og hvorfor dere var der? Eller hadde det ikke vært så viktig?
- I teksten blir det gjort et poeng av alt jeg-personen opplever for første gang. Lag en liste over alle førstegangsopplevelsene hennes.
- Mange av disse førstegangsopplevelsene handler om at hun erfarer ting som hun før bare har hørt om. Idet hun kommer opp trappa beskriver hun hvordan hun ikke tenker, men at løsrevne ord raser gjennom hodet hennes: «ord som hadde ligget i dvale inni meg og nå steg opp for å ta imot de nært forestående bildene, himmel, natt, horisont, sol, vind og flere andre, talløse ord som hadde hopet seg opp i årevis og presset seg på, drev meg fram». Er det noe i ordet «himmel» som kan forberede jenta på det hun får se? Hvor mye forteller egentlig ord om den faktiske virkeligheten?
- Hvilke fenomener eller ting har dere ord for, uten noensinne å ha opplevd dem på ordentlig? Fins det noe dere bare har fått beskrevet, men aldri sett verken i virkeligheten eller på film?
- Kan dere beskrive en førstegangsopplevelse dere har hatt selv, der dere hadde mange forestillinger om hvordan det ville bli på forhånd? Første gang dere spiste en matrett som noen hadde skrytt av for eksempel, første gang dere besøkte en by dere hadde hørt mye om, eller hva med deres første kyss?
- Forfatteren, Jacqueline Harpman, er belgisk psykoanalytiker. Les litt om psykoanalysen: <https://snl.no/psykoanalyse>. Hvordan tror dere forfatteren har brukt denne kunnskapen når hun har skrevet boka?

Klassesamtale/grupper:

Oppsummer det som har vært snakket om i par, og følg eventuelt opp med et par ekstra spørsmål om klassen er engasjert.

- Jacqueline Harpman var jødisk flyktning under andre verdenskrig og i årene etterpå. Hvordan tror dere hun kan ha brukt disse erfaringene når hun har skrevet boka?

- De to siste setningene i utdraget er «Vi hadde frihet. Egentlig hadde vi bare byttet fengsel» På hvilken måte kan denne friheten karakteriseres som et nytt fengsel? Hva er friheten verdt når kvinnene ikke vet hva de skal bruke den til?

- Jenta i teksten mangler kjærlighet, hun mangler en historie, og mot slutten av romanen er hun alene, uten mål og mening. Hva er igjen da? Er det verdt å leve uten disse tingene? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Individuelt:

- Skriv en novelle der du inntar perspektivet til en av fangevokterne og forteller forhistorien. Hva skjedde? Hvorfor er kvinnene fanget? Hvem er vokterne? Og hvor er fengselet?

- Jacqueline Harpman døde i 2012 og fikk aldri oppleve den nye suksessen til *Jeg som aldri har kjent menn*. Tenk deg at det er mulig å sende e-poster til døde mennesker. Skriv en e-post til Harpman der du forteller henne om din leseropplevelse.

- Skriv et essay om frihet. Bruk *Jeg som aldri har kjent menn* som et eksempel for å forklar forskjellen på negativ og positiv frihet. Les definisjonene her:

https://snl.no/positiv_og_negativ_frihet

Videre

- Individuelt eller i mindre gruppe.

I Who Have Never Known Men er en av flere bøker som har trendet på #BookTok mange år etter utgivelse. Finn ut på hvilke måter #BookTok har endret bokmarkedet og hvordan det endrer maktforholdene innen litteraturfeltet. Lag en presentasjon for resten av klassen.

Her er forslag til kilder:

<https://www.nrk.no/artikkel/tror-boktrend-odelegger-for-spraket-vart-det-er-kleint-28>

<https://www.strikemagazines.com/blog-2-1/making-reading-cool-again-the-rise-of-booktok>

<https://writestats.com/booktok-for-authors-how-tiktok-is-driving-59-million-book-sales/>

- Les hele romanen i klassen.

Det som diskuteres mest på #BookTok er den åpne slutten. Vi får aldri vite hva som har hendt, hvorfor kvinnene holdes fanget eller hvor hovedpersonen faktisk befinner seg.

Klarer dere å komme opp med en teori som forklarer det underlige universet jeg-personen befinner seg i? Er det en styrke eller en svakhet for boka at det er en krevende øvelse?

Del klassen i to lag der det ene laget finner grunner for hvorfor slutten ikke fungerer, mens det andre laget forsvarer romanen.

For tips til boksamtaler, sjekk ut Ungdommens kritikerpris:

<https://stiftelsenlese.no/vaarelitteraturpriser/ungdommenskritikerpris/>